

Kraków, 28 kwietnia 2023 r.

Dr hab. Iwona Janowska, prof. UJ
Zakład Języka Polskiego jako Obcego

RECENZJA
rozprawy doktorskiej mgr Pauliny Kaźmierczak
pt. „(E-)ludyczność w glottodydaktyce polonistycznej. Techniki rozwijające
kompetencję językową”, przygotowanej pod kierunkiem
dr hab. Beaty Grochali-Woźniak, prof. UŁ

Ogólnoświatowy kryzys związany z epidemią SARS-CoV-2 pokazał siłę platform cyfrowych i aplikacji w kontaktach międzyludzkich i (współ)działaniu, zastąpił komunikację bezpośrednią, komunikacją sieciową. Sytuacja ta, w sposób naturalny, zaczęła silnie oddziaływać na przestrzeń edukacyjną, w tym także obszar uczenia się i nauczania języków obcych. Wymuszone pandemią zastosowanie cyfrowych narzędzi dydaktycznych z jednej strony spowodowało mnóstwo trudności w procesie dydaktycznym, z drugiej zaś otworzyło dydaktykę językową na nowe możliwości, jak choćby szerokie zastosowanie elementów ludycznych na zajęciach. Umożliwiło testowanie programów i aplikacji w procesie rozwijania językowej kompetencji komunikacyjnej oraz potencjału społecznego uczących się. Tę właśnie problematykę w swojej rozprawie doktorskiej podejmuje mgr Paulina Kaźmierczak. I już na samym wstępie pragnę podkreślić, że recenzowana dysertacja jest dokonaniem nie tylko interesującym, ale też niezwykle ważnym: mamy bowiem do czynienia z pracą naukową ukazującą najbardziej aktualne tendencje w glottodydaktyce polonistycznej. Doktorantka prezentuje projekt dojrzały, przemyślany i uporządkowany, a także metodologicznie spójny, będący efektem wieloaspektowych badań aplikacyjnych.

OCENA STRUKTURY I TYTUŁU PRACY

Praca wpisuje się w obszar badań nad zastosowaniem elementów ludycznych, generowanych przez zdalne aplikacje w kształceniu językowym. Doktoranta poszukuje nowoczesnego

i skutecznego modelu rozwijania językowych kompetencji komunikacyjnych w nauczaniu języka polskiego jako obcego w środowisku cyfrowym. Autorka pracy realizuje swoje zamierzenia badawcze w kolejnych częściach rozprawy doktorskiej, która liczy 305 stron, w tym 257 stron tekstu właściwego, 44 strony bibliografii. W końcowej części rozprawy odnajdujemy też wykazy skrótów zastosowanych w tekście (ss. 258-259) oraz spis tabel, schematów i wykresów (ss. 260-261). Osobnego komentarza wymaga Aneks – autonomiczna część pracy, który liczy 185 stron i zawiera dokumentację przeprowadzonych badań w postaci 145 załączników; posiada on nie tylko walory naukowe, ale stanowi również nieoceniony zbiór praktycznych informacji i wskazówek dla nauczycieli/lektorów języków obcych.

Tekst rozprawy merytorycznie dzieli się dwie części: pierwsza ma charakter przeglądowny i teoriiotwórczy, druga zaś prezentuje kontekst, metodologię i wyniki przeprowadzonych badań oraz wnioski i implikacje glottodydaktyczne. Praca jest prawidłowo skomponowana: poszczególne rozdziały łączą się logicznie w łańcuch zagadnień, które w obejmują całokształt problematyki zastosowania e-ludyczności na lekcjach języka polskiego jako obcego.

Pewne wątpliwości może budzić tytuł rozprawy, a w zasadzie jego końcowa część – sformułowanie „kompetencja językowa”. Zarówno w potocznym użyciu tego terminu, jak i w naukowych opisach modeli kompetencji komunikacyjnej (np. M. Canale & M. Swain, 1980/1983; ESOKJ 2003) utożsamiany jest on ze znajomością podsystemów języka, obejmującą wiedzę fonologiczną, leksykalną, morfologiczną i składniową. Tymczasem w opisanych w pracy badaniach empirycznych mamy raczej do czynienia z rozwijaniem „językowej kompetencji komunikacyjnej” (czy też „językowych kompetencji komunikacyjnych”, por. ESOKJ 2003, ss. 20, 23, 99), która w ujęciu *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego* oznacza kompetencję pozwalającą „uczestnikowi życia społecznego działać za pomocą środków językowych” (ESOKJ 2003: 23). Można zatem, w przyszłych badaniach i publikacjach, wziąć pod uwagę ten szczegół, ważny z perspektywy współczesnej glottodydaktyki.

MERYTORYCZNA OCENA PRACY

Rozważania zawarte w pierwszym rozdziale rozprawy tworzą teoretyczne podstawy pracy. Doktorantka analizuje tytułowe pojęcie w wielu dziedzinach i dyscyplinach. Rozpoczyna od weryfikacji sposobu definiowania ludyczności i zjawisk z nią związanych w filozofii, naukach o kulturze, socjologii. Przywołane teorie Johana Huizingi, Rogera Caillois oraz Ludwiga Wittgensteina zarysowują trzy szerokie płaszczyzny refleksji nad grą i zabawą, akcentując tym

samym ich trzy wymiary – kulturowy, społeczny i językowy, tak ważne we współczesnej – działaniowej dydaktyce językowej. Poczynione ustalenia o charakterze ogólnym otwierają perspektywę do dalszych rozważań. Autorka pracy stopniowo wprowadza czytelnika w zasadniczą tematykę rozprawy, zawężając definicje gry i zabawy do obszaru psychologii i pedagogiki oraz prezentując ich typologie. Tak prowadzony wywód tworzy przestrzeń na analizę interesujących nas zagadnień w obszarze glottodydaktyki. W sekcji 3.2. pani Paulina Kaźmierczak, opierając swoje rozważania na klasycznej, polskojęzycznej pozycji Teresy Siek-Piskozub (2001), przedstawia syntetycznie definicje pojęć, takich jak „gra”, „symulacja”, „zabawa” oraz prezentuje typologie gier językowych. Część pierwszą rozprawy kończy rozdział, w którym – po szczegółowych analizach o charakterze terminologiczno-językowym – Doktorantka przedstawia autorską wizję podejścia ludycznego (gry/zabawy/symulacji) w kontekście nauczania zdalnego lub hybrydowego.

To bardzo interesująca, przemyślana i dopracowana część pracy, którą przeczytałam z zaciekawieniem. Autorka rozprawy dookreśla szczegółowo kontekst swoich badań empirycznych, przyjmując procedurę dedukcyjną. Trzeba przyznać, że Doktorantka sprawnie porusza się po literaturze przedmiotu, odwołując się do najważniejszych ustaleń badaczy i praktyków, zakreśla obszar swoich dociekań, wskazując wśród wielości rozważań opinie filozofów, psychologów, lingwistów i dydaktyków, potrzebne do budowania tematycznej wiedzy. Jednak – w mojej opinii – wymaga ona pewnych uzupełnień. W związku z tym pozwolę sobie na uwagi, które, mam nadzieję, staną się inspiracją do pogłębienia i ukierunkowania dalszych badań pani mgr Pauliny Kaźmierczak. I tak:

— Rozważania zawarte w części 3.2. uzupełniłabym o wyniki analiz i badań ludologicznych prowadzonych przez Augustyna Surdyka, badacza z UAM, który zagadnienia technik ludycznych w edukacji naświetla z perspektywy najbardziej aktualnych, światowych badań w tym zakresie. Powoływanie się na klasyczną pozycję autorstwa Teresy Siek-Piskozub z 2001 r. jest oczywiste i w pełni uzasadnione, jednak przywołanie bardziej współczesnych koncepcji i badań niewątpliwie wzbogaciłoby naukowy wywód;

— Zabrakło mi także szerszej refleksji nad zastosowaniem strategii ludycznej w perspektywie różnych metod nauczania języków obcych, a w szczególności podejścia ukierunkowanego na działanie. Jak wynika z treści zawartych w I rozdziale pracy, gra/zabawa to działanie o charakterze społecznym (zob. przede wszystkim ujęcie zagadnienia przez R. Caillois), czyli działanie, które rozwija kompetencje ogólne użytkownika języka (ESOKJ 2003: 21-23, 94-99), w szczególności

wiedzę proceduralną (*savoir-faire*), uwarunkowania osobowościowe (*savoir-être*) i umiejętność uczenia się (*savoir-apprendre*), czyli to, co pani mgr Paulina Kaźmierczak nazywa „kompetencjami miękkimi”. Rozwój językowych kompetencji komunikacyjnych oraz kompetencji ogólnych, rozwiązywanie problemu i negocjowanie znaczeń, o których wspomina Autorka pracy – to kwintesencja podejścia działaniowego. Wydaje się zatem, że takie (działaniowe) ujęcie problematyki zastosowania strategii ludycznej stanowiłoby jeden z ważniejszych argumentów do wprowadzania gier/zabaw na lekcje języka obcego i w pewnym wymiarze uzasadniałoby podjęcie badań w tym zakresie.

Całościowy ogląd części teoretycznej dowodzi erudycji Autorki rozprawy oraz umiejętności precyzyjnego wychwytywania kluczowych treści z konceptów teoretycznych. Pani Paulina Kaźmierczak przedstawia zagadnienia teoretyczne w sposób wyważony i refleksyjny. Jej obserwacje, analizy i interpretacje pozwoliły na nowo przyjrzeć się elementom ludycznym w uczeniu się i nauczaniu języków obcych i umieścić je w kontekście zmian i wyzwań, z którymi mierzy się współczesna glottodydaktyka.

W swych rozważaniach Doktorantka nie poprzestaje na rozstrzygnięciach teoretycznych oraz prezentacji stanu badań, idzie dalej. W kolejnej części rozprawy ukazuje, jak wprowadzać podejście e-ludyczne do praktyki pedagogicznej. Rozdział II dysertacji to opis przebiegu i wyniki przeprowadzonych badań empirycznych, których celem jest zestawienie, analiza oraz weryfikacja skuteczności narzędzi online wykorzystywanych w kształceniu językowej kompetencji komunikacyjnej uczących się języka polskiego jako obcego. Aby ten cel zrealizować, Doktorantka przyjmuje podejście hybrydowe (mieszane) oraz strategię triangulacji danych i triangulacji metod badawczych, co jest w pełni uzasadnione, bowiem badane zjawisko ma charakter wielowymiarowy.

Procedurę badawczą podzielono na kilka etapów. Efektem pierwszej fazy badań było wyłonienie i zestawienie 1240 aplikacji, jakimi posługują się nauczyciele języków obcych w trakcie zajęć. W następnym etapie – w działaniu – poddano weryfikacji funkcjonalność wybranych narzędzi online w różnych grupach uczących się. Kolejna selekcja materiału, wykonana przy użyciu autorskiej siatki klasyfikacji działań ludycznych, dotyczyła tzw. mechaniki narzędzi online oraz charakteru rozwijanych przy ich pomocy działań językowych i kompetencji lingwistycznych. Efektem przeprowadzonych badań empirycznych jest – niezmiernie cenny – autorski schemat analizy i oceny aplikacji.

Uzyskane dane jakościowe i ilościowe Doktorantka potrafiła uporządkować, trafnie przeanalizować i podsumować. W pracy pojawiają się syntetyczne zestawienia – głównie tabelaryczne, które ułatwiają odczytywanie danych. Bogactwo zgromadzonego materiału budzi szacunek i dowodzi zaangażowania Autorki w podejmowaną w dysertacji problematykę. Warto również podkreślić, że część badawcza przedstawia istotne i cenne propozycje rozwiązań metodycznych, związanych z zastosowaniem podejścia e-ludycznego w uczeniu się i nauczaniu języka polskiego jako obcego. Doktorantka pokazuje jak stawiać problem, dzielić się własnymi pomysłami. Podpowiada, jak inspirować nauczycieli, jak dobrze realizować zamierzenia.

Zamysł badawczy zaprezentowany w niniejszej rozprawie oceniam wysoko. Projekt uznać należy za ambitny i potrzebny. Mam jednak pewne zastrzeżenia do budowy rozdziału empirycznego rozprawy, a co za tym idzie sposobu relacjonowania przebiegu badań i prezentacji ich rezultatów. W pierwszej sekcji części badawczej należało określić ogólną problematykę badań i jasno wyartykułować ich cel. Następnie zaprezentować główne problemy badawcze, po czym uzasadnić wybór metod i technik gromadzenia danych, a także dokonać charakterystyki badanych grup. Pisząc to mam świadomość, że wskazane elementy nie zostały w pracy pominięte, ale zaprezentowane w poszczególnych sekcjach powodują duże rozdrobnienie danych, co ostatecznie utrudnia analizę przebiegu i rezultatów przeprowadzonych badań.

Należy jednak podkreślić fakt, że Doktorantka podjęła złożony problem i przeprowadziła procedurę badawczą, uzyskując konkretne wyniki. Autorka pracy wykazała się zdolnością prowadzenia analiz jakościowych i ilościowych, a także umiejętnością interpretacji wyników i formułowania wniosków.

OCENA FORMALNEJ STRONY PRACY

Całość rozprawy napisana jest poprawnym, niezwykle starannym językiem, usytuowanym na poziomie dyskursu naukowego. Sposób argumentowania i uzasadniania stanowiska świadczą o dojrzałości młodej badaczki, która potrafi w sposób krytyczny czerpać z literatury i umiejętnie przekonywać do swoich wyborów, selekcjonować informacje oraz adaptować teorie i definicje do współczesnych realiów uczenia się i nauczania języków obcych.

Uwagę zwracają rozbudowane przypisy, które można postrzegać jako „interakcyjny” wywód o charakterze komplementarnym, bardzo interesujący i potrzebny, umożliwiający wnikliwemu czytelnikowi pełne zrozumienie poruszanej problematyki, dyskusję i porównania.

Odwołania bibliograficzne zastosowane w tekście dysertacji nie budzą zastrzeżeń, bibliografia rozprawy jest kompletna i starannie dobrana. W tej sekcji pracy odnajdujemy kilka części: 1) artykuły i monografie, 2) słowniki i encyklopedie, 3) materiały do nauki języka polskiego jako obcego, 4) filmy nawiązujące do tematyki gier, 5) portale, witryny i strony internetowe, 6) strony Wikipedii, 7) internetowe materiały ilustracyjne, 8) strony YouToube, 9) narzędzia online, 10) aplikacje. Przyznam, że po raz pierwszy spotykam się z tak rozbudowanym spisem źródeł, tak doskonale sklasyfikowanym i opisanym, dokumentującym jednocześnie zastosowane w badaniach materiały.

Dokonując oceny formalnej strony pracy nie mogę nie wspomnieć o strukturze tekstu i tytułach sekcji, które – w mojej opinii – stanowią główną wadę recenzowanej rozprawy. Już na wstępie pracy zaskakuje spis treści, który w żadnym wymiarze nie prezentuje bogactwa treści omawianych zagadnień. Tytuły typu „Ludyczność”, „Filozofia, kultura i socjologia”, „Psychologia i (glotto)dydaktyka”, „Glottodydaktyka ogólna” i in. są bardzo ogólne i nie zarysowują rozwijanej w nich problematyki, nie zachęcają do lektury. Co więcej, efektem zastosowanej „skrótowości” jest powtórzenie tego samego tytułu (Część 2. „Metodologia” i punkt 6. „Metodologia”), co zaburza strukturę pracy naukowej. Mam również zastrzeżenia do długości podrozdziałów, szczególnie tych zawartych w części badawczej. Niektóre z nich są bardzo długie, co mocno utrudnia koncentrację na treściach. Na przykład rozdział 7.3. „Tematyka i przebieg zajęć a stosowane aplikacje – ocena z perspektywy uczestników” liczy 36 stron (s.138-173). Zamieszczono w nim 8 tabel (niekiedy przekraczających 3 strony A4) z opisem przebiegu i wynikami badań i wiele przypisów. Uważne zapoznanie się z treściami tej sekcji wymaga od czytelnika wielokrotnej lektury tych samych fragmentów tekstu, powrotów do wcześniejszych partii opracowania. Posegmentowanie treści w obszarze większych rozdziałów, opatrzenie ich stosownymi, ponumerowanymi tytułami nie tylko ułatwiłoby lekturę, ale uczyniło tekst bardziej wymownym, ukazującym bezsporne walory pracy.

OCENA KOŃCOWA

Zmierzając do konkluzji pragnę podkreślić, że wskazane w recenzji uwagi i wątpliwości w żaden sposób nie umniejszają naukowej wartości pracy. Dotyczą one pojedynczych, głównie technicznych rozwiązań i nie wpływają na jej jednoznacznie pozytywną ocenę. Rozprawę doktorską pani mgr Pauliny Kaźmierczak uważam za interesujące i wartościowe studium ważnej merytorycznie i aktualnej problematyki badawczej, która – według mojego stanu wiedzy – nie

została jeszcze opracowana tak solidnie w kontekście badań nad przyswajaniem polszczyzny. Zwracam również uwagę na interdyscyplinarny charakter rozważań teoretycznych i prowadzonych badań, co czyni ich wyniki jeszcze bardziej interesującymi i cennymi.

Przeprowadzona procedura badawcza, zastosowana metodologia oraz bogactwo prezentowanych danych są godne pochwały. Rozprawa świadczy o dobrym przygotowaniu merytorycznym Doktorantki, szerokiej znajomości literatury przedmiotu oraz o pasji badawczej, którą można wyczytać ze sposobu omawiania materiału i referowania poszczególnych zagadnień. Nie byłoby to możliwe bez odpowiedniego poziomu wiedzy teoretycznej Autorki, ale także Jej niebywałego doświadczenia, zdobytego w procesie nauczania języka polskiego w środowisku cyfrowym.

Stwierdzam zatem, iż przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgr Pauliny Kaźmierczak spełnia warunki zapisane w *Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.). Doktorantka prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie językoznawstwo oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Wnoszę zatem o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Grzegorz Jędraszko